

REGISTERBLAD

Område av riksintresse för naturvård i Kalmar län.

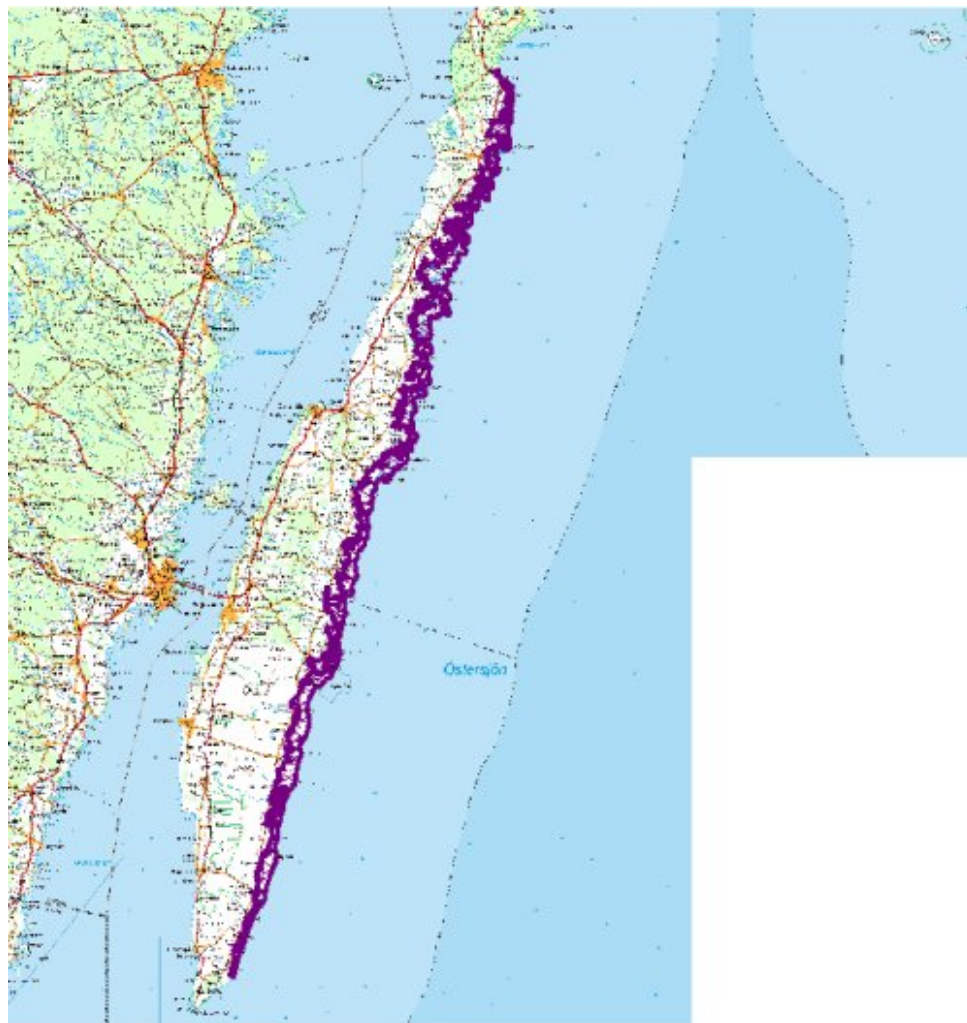
Områdesnamn: Östra Ölands strandängar

Områdesnummer: NRO08066

Namn: Markus Forslund (1998-11-01), uppdaterat (2003-08-28)

Kommun: Borgholms och Mörbylånga kommuner

Kartblad: 04 SV, 04 NV, 03 NO, 05 SV

Riksintresse för natur i Kalmar län
Östra Ölands strandängar

0 30 kilometer

Area: 17 353 ha, varav 11 193 ha land och 6 160 ha vatten

Naturgeografisk region: Region 14 a Ölands alvar, 14 b Ölands skogrika områden

Kust/havsregion: IV Egentliga Östersjön

Regionindelning för sjöar och vattendrag: Avrinningsområde 119 (Öland)

Agrara kulturlandskapsregioner: Öland och sydöstsmåländska slättbygden

Landskapsformer: Slätt med relativ höjd under 20m

Riksvärde

Odlingslandskap	Naturbetesmark	Flora och fauna
Våtmarkskomplex	Marin strandäng Marin strandskog Fuktäng Mad vid vattendrag Tidvis översvämmad mark av vättyp	Flora och fauna Flora och fauna Flora och fauna Flora och fauna
Fossil Strandvallar		
Vattendrag	Fauna	

Värdeomdöme: En 12 mil lång kuststräcka med representativa, breda, betespräglade och välbevarade strandängar (sjömarker). Vid bl. a. Stora Ören och Södviken finns våtmarker av internationellt värde. Den flacka kusten, de öppna betesmarkerna och de sedan sekler bildade radbyarna sätter sin prägel på hela landskapet. Innanför strandängarna ligger öppna eller buskbevuxna utmarker. Markanta terrängformationer saknas nästan helt. Flera av områdets växtsamhällen har en mycket begränsad utbredning i övriga landet, t.ex. kalkfuktängar, stäppartade torrängar och alvar. På de låga strandvallarna växer stäppartade torrängar med rikligt örtinslag. Strandängarna och våtmarkerna hyser ett mycket rikt fågelliv och är av stor betydelse både för häckande och rastande fågel. Utmed kusten finns stora arealer med grunda ler- och sandbottnar som är viktiga lek- och uppväxtområden för fisk. Åby bäcken och Frösslundabäcken hyser mycket värdefulla öringbestånd. På ett par ställen finns blottningar av berggrunden med en värdefull fossilfauna.

Huvudkriterier: A -- Område med framstående exempel på landskapstyper eller naturtyper eller kombination av naturtyper, som särskilt väl visar landskapets utveckling samt processer och naturlig utveckling i olika ekologiska system såväl på land som i vatten.

C -- Område med sällsynta naturtyper, hotade eller sårbara biotoper och arter

D -- Område med mycket rik flora/fauna

Förutsättningar för bevarande: Fortsatt jordbruk med åkerbruk, naturvårdsinriktad betesdrift och skötsel av landskapselement. Restaurering av igenvuxna ängar och naturbetesmarker. Områdets värden kan påverkas negativt av: Minskad eller upphörd jordbruks-/betesdrift skogsplantering på jordbruksmark, energiskogsodling, spridning av gifter eller gödselmedel, bebyggelse, nydikningar, täkt, luftledning, vägdragningar.

Säkerställande: Vissa sträckor utmed kusten ingår i våtmarkskonventionen (Ramsarområden). Åby sanbackar, Hallnäs sjömarker, Hjälmsstad – Marsjö sjömarker, Husvalla sjömarker, Störlinge sjömarker, Södviks sjömarker, Tjusby sjömarker och Östra Väsby sjömarker är föreslaget att ingå som särskilda bevarandeområde i Natura 2000. Södviken ingår som särskilt skyddsområde i Natura 2000. Omfattas av strandskydd (300 m) samt landskapsbildsskydd enligt 19 § NVL i sin tidigare lydelse. Stora delar av det omfattande området är riksintresse för friluftsliv och kulturmiljö.

Områdets huvuddrag:

Längs den östra sidan av Öland finner man ett mycket öppet kulturlandskap. Närmast kusten ligger en bred remsa av öppna betesmarker, så kallade sjömarker, som sätter sin prägel på denna del av Öland. Sjömarkerna sträcker sig från Böda i norr till Ottenby i söder. De har en mycket lång tradition som betes- och slåttermarker. Troligen har de hävdats kontinuerligt, efterhand som de stigit ur havet, i bortåt två tusen år.

Geologi

På sjömarkerna finns många låga och utsvallade strandvallar från tidigare östersjöstadier. Ibland bildar dessa större system. På vissa ställen där jordlagren är tjockare har de dämt upp ytvattnet och gett upphov till mindre våtmarker. För det mesta är dock jordtäcknet tunt, vilket också bidragit till att dessa marker inte odlats upp och omförts till åkermark.

På sjömarkerna förekommer ofta så kallade jordtuvor, de är decimeterhøga och har bildats genom frostaktivitet i kombination med betesdjurens tramp.

Mellan Södra Greda och Munketorps marker finns en serie med ryggar i nordvästlig–sydostlig riktning, som ger denna kuststräcka dess flikiga karaktär och som starkt påverkar landskapsbilden. De är uppbyggda av en svallgruskappa på en till två meter och under den finns en lerig, sandig morän som även finns i omgivningarna.

På sjömarkerna på södra Öland finns ett par så kallade svinryggar. Det är berggrundsryggar som höjer sig upp till två meter över omgivande yta. Bredden är vanligen endast tio meter och längden varierar från 100 meter till drygt en kilometer. Svinryggarna är i allmänhet orienterade i sydvästlig–nordostlig eller västsydvästlig–ostnordostlig riktning och har ofta en svagt bågförmad utsträckning. De finns på tre platser vid östersjökusten mellan Segerstad och Össby. Ytterligare svinryggar finns på Stora Alvaret.

Vegetation

Karaktäristiskt för sjömarkerna är avsaknaden av träd och buskar. Öppna gräsmarker av varierande fuktighet dominerar helt landskapet där betestrycket bibehållits på en hög nivå. Örtrika, fuktiga gräsmarker är mycket vanliga och hyser vid välbetade förhållanden en mycket artrik flora. Till karaktärsväxterna hör älvväxing, majviva, slankstarr, rosettjungfrulin, tätört och blodrot. En särskild, nästan stjäklös variant av majviva, har utvecklats i betesmarkerna på Öland. I de fuktiga gräsmarkerna finner man också ett flertal olika orkidéer. Till de mest typiska hör honungsblomster, flugblomster, ängsnycklar och kärrknipprot.

Vid ett lågt betestryck försvinner många lågvuxna örter och vegetationen blir artfattigare. De fuktiga gräsmarkerna kommer då istället att domineras av gräs, främst högvuxen, tuvad älvväxing och på södra Öland tokbuskar, en art som saknas på norra Öland.

På strandvallarna och annan torr mark finner man mycket artrika och välutbildade torra gräsmarker, där örtinslaget är mycket stort. Till de vanligaste örterna hör brudbröd, sandmaskros, gulmåra, getväppling, småfingerört och backlök. Vissa år kan särskilt getväpplingen uppträda i massförekomst och då lyser betesmarkerna i olika nyanser av gult, orange och rött. Under tidig vår blommar här orkidéer som S:t Pers nycklar, göknycklar och krutbrännare.

Sjömarkernas vanligaste vedväxt är enbusken. Den växer främst i torra, höglänta lägen, exempelvis uppe på strandvallar och andra höjdryggar. Under senare decennier har enbuskarna brett ut sig betydligt som en följd av ett lägre betestryck och ett upphört vedsamlade. Särskilt på norra Öland har denna igenväxning gått långt. En förklaring till detta är kombinationen av tjockare jordar och lägre betestryck.

De kärr som återfinns nere i sjömarkerna har en för Öland typisk vattenregim med högt vattenstånd under vinter och vår, för att under sommaren vara helt uttorkade. Kärren domineras oftast av starr och högvuxna örter.

Närmast vattnet finns en smal remsa som med jämna mellanrum svämmas över av havsvattnet. Dessa så kallade havsstrandängar har en mycket speciell växtlighet. Till arterna hör salttåg, saltnarv, krypven, rödsvingel, gulkämpar och kustarun. På norra Öland är den för östersjöområdet

unika baltiska strandmalörten relativt vanlig.

På lite bredare havssträndängar finns ibland vegetationsfattiga fördjupningar, så kallade skonor. Miljön i skonorna är mycket speciell. Vattnet kan bli mycket salt som en följd av avdunstningen. Det är enbart ett fåtal växter som tål dessa höga salthalter. Till dessa hör glasört, saltört och saltmålla, som alla är karaktärsväxter i skonorna.

Alla sjömarker har inte använts som betesmark. I vissa byar har de istället utnyttjats som slåtterängar och kallas därför för sjöängar. De skiljer sig betydligt vad gäller växtligheten från de sjömarker som betats. Allmänt kan man säga att de är både art- och örtrikare än sjömarkerna. De är inte heller tydligt tuvade. Exempel på växter som man kan finna på en sjöäng är ängsskära, rödklöver, backklöver, gullviva, brudsporre, svinrot och slåtterfibbla.

Djurliv

Östra Ölands sjömarker är ett av Europas värdefullaste fågelområden. Det rika fågellivet är helt beroendet av områdets karaktär av öppna och välhävdade betesmarker. Det är framför allt olika arter av vadare, änder och måsfåglar som här har sitt eldorado. Vid en inventering 1998 kunde man sammanlagt notera cirka 10 000 häckande par av olika arter. Karaktärsfåglar för sjömarkerna är storspov, strandskata, skärfläcka, rödbena och gravand. Tofsvipa, större strandpipare och sånglärka är andra vanliga fåglar som förekommer i stort antal längs hela sträckan av öppna betesmarker på östra Öland.

Bland de häckande fåglarna märks flera sårbara och missgynnade arter som till exempel rödspov, sydlig kärrsnäppa, skärfläcka och storspov. Man räknar med att sjömarkerna hyser cirka 30 % av hela landets population av både sydlig kärrsnäppa och skärfläcka.

Under vår och höst är sjömarkerna dessutom en mycket välbesökt rastplast för flyttfåglar, främst för olika arter av gäss, änder, vadare och småfåglar. Redan under sommaren kan man se flockar av arktiska vadare sträcka förbi. Kärrsnäppan är den talrikaste vadarfågeln, men man kan även få se myrspov, spovsnäppa, småsnäppa och kustpipare.

I augusti–september börjar olika arter av nordligt häckande änder komma förbi och lite längre fram i september sträcker de stora flockarna av gäss. Bläsänderna brukar vara mycket talrika. En del av gässen går ner för att beta på sjömarkerna medan andra bara sträcker förbi utan uppehåll. Prutgäss och vitkindade gäss tillhör de vanligaste arterna i gåsflockarna.

Särskilt kända fågellokaler finns bland annat vid Högby hamn, Södviken, Kapelludden, Bröttorpsören och Schäferiängarna vid Södra udden.

Förr var gräsälven vanlig längs hela den östra kuststräckan på Öland. Idag återfinns den bara på en lokal på mellersta delen av ön vid Åkerby och här ses endast några enstaka individer.

På sjömarkerna finns en värdefull fjärilsfauna. Här kan man se arter som hökblomsternätfjäril, svingelgräsfjäril, allmän purpurmätare, liten blåvinge, svartfläckig blåvinge, mellanmätare och jungfrusäckspinnare. Alla är bra indikatorarter för värdefulla naturmiljöer. När det gäller andra insektsgrupper är kunskapen dålig.

Hela kuststräckan är av riksintresse för naturvården, och kusten ner till Södviken även för friluftslivet. Flera naturreservat finns utmed kusten och flera är under bildande. Vid Högby hamn, Södviken, Greda vik och Sillgrund, Kåreholm–Kartarna och Stora Ören finns fågelskyddsområden. Tre sträckor av sjömarkerna är upptagna på listan av svenska våtmarker av internationell betydelse, så kallade Ramsarområden: Södviken, Egby–Kapelludden och Stora Ören–Gammalsbyören.

För mer information om enskilda områden hänvisas till “Natur och kultur på Öland” samt litteraturlistan i övrigt.

Anmärkningar: Naturvårdsplanen för Öland (N-36, M-5, S-11). Ingår i länsstyrelsens program för bevarande av natur- och kulturmiljövården i odlingslandskapet (objekt nummer 85-90--92, 85-107--110, 85-115--116, 85-123, 85-125--129, 85-71--72, 85-82--85) och i nationell bevarandeplan för odlingslandskapet (objekt nummer H 8507 85-105--110, H8506 85-113--115, 85-131—136).

Omfattas även av ängs- och hagmarksinventeringen (objekten 85-89--93, 85-98--99, 85-137--138) och ett flertal områden från våtmarksinventeringen (bl.a. VMI-ID 05H0C01,04H3A01, 04H9B01).

Referenser:

Ska kompletteras.

- Ljungström, L, m fl. 1995. *Odlingslandskapet i Kalmar län. Bevarandeprogram, Borgholms kommun*. Länsstyrelsen i Kalmar län informerar. Meddelande 1995:25.
- Länsstyrelsen i Kalmar län, 1989. *Inventering av ängs- och hagmarker, Borgholms kommun*. Länsstyrelsen i Kalmar län informerar, 1989:5.
- Naturvårdsverket. 1997. *Sveriges finaste odlingslandskap. Nationell bevarandeplan för odlingslandskapet. Etapp 1. Rapport 4815*.
- Hylander, K. 1993. Våtmarksinventering av Öland 1993. Länsstyrelsen i Kalmar län Informerar, 1994:3.
-
- Ekstam, U och Johansson, O. 1977. Vegetation och häckfåglarna på Egby och Sandby sjömarker. *Calidris* 1977:123-149.